

Költözik a könyvtár

Hét évig tart az út a Nemzeti Múzeumtól a Várig

Széchenyi Ferenc 1802-ben alapította a magyar nemzeti könyvtárt, s az 1846-ban költözött be a Nemzeti Múzeum akkor még épülő, gyönyörű, Pollák-féle palotájába, ennek északi és keleti oldalára. A nemzeti könyvtár hivatása, pontos meghatározással: a Magyarországon írt vagy nyomtatott, továbbá a külföldön magyar nyelven megjelent, végül a Magyarországról szóló irodalom összegyűjtése és hozzáférhetővé tétele a tudományos kutatás számára. A nemzeti könyvtárnak tehát teljességre kell törekednie; ezért nem engedheti meg magának azt, amit más könyvtárak, hogy időnként kiselejtezik fölöslegessé vált állományukat. A nemzeti könyvtárak ezért világszerte csaknem állandóan raktári helyhiánnyal küzdenek.

A Széchenyi Könyvtár is alig költözött be negyvenöt évi vándorlás után új, akkor nagyon korszerű helyiségébe, igazgatója máris panaszkodott: kicsi a raktár, nem fér el benne a tömördek nyomtatvány. Még ha máshol helyezik is el az adományozóknak a termeket és falakat díszítő képeit és szobrait — közli egy száz év előtti jelentés —, akkor is legfölből egy évig lesz még elég a hely.

De — úgy látszik — a cipő sohasem olyan szűk, mint amennyire szorít. Még nagyon sokáig lehetett várni, amíg a nemzeti könyvtár méltó elhelyezésének tervezése — az 1950-es évek végén — megkezdődött. Igaz, hogy közben a gyűjtemény számos részlegét s a duplikátumokat, valamint más ritkán keresett anyagokat a főváros és az ország különböző helyein szerzett épületekbe, nem ritkán pincékbe helyezték ki.

Raktártornyok a világítóudvarban

Végre eldőlt, hogy a Széchenyi Könyvtár új székhelye a budavári palota krisz-

navárosi szárnyában lesz. Ekkor először tanulmányok készültek a megoldás különféle módozatairól. Meglevő, klasszikus épületben kellett a lehető legmodernebb könyvtárt létesíteni, s ez igen bonyolult feladatokat teremtett.

Miután elkészültek a tervek, 1962-ben megindult az építés. A krisztinavárosi palotaszárny világítóudvaraiban két, tizenegy emeletes raktártornyot építettek, ezekbe kerül a könyvtár állományának nagy része; körülöttük, fölöttük kap helyet a régi épületben számos könyvtári részleg, a hatalmas intézmény minden hivatala, műhelye és hat olvasóterme, a dolgozóknak végre elfogadható munkahellyel, az olvasóknak, ötszáz ülőhellyel és — a volt királyi palota tetejéről — Buda legszebb kilátásával.

De hogyan jutunk fel oda? — kérdi az olvasó, aki egyéb kényelmetlenségek ellenében most a könyvtár könnyű megközelíthetőségével nyer kárpótlást, s különösen az idősebb olvasó, aki a szomszédos Történeti Múzeum véget nem érő lépcsősorát is sokallja. A Krisztinavárosból, a Dózsa-szobor háta mögül lift vezet majd az úgynevezett orosz-lános udvarba. A Vár látogatója onnan jut el a fél év múlva már ott megnyíló Nemzeti Galériába és a Munkásmozgalmi Múzeumba. És ugyanígy a Széchenyi Könyvtárba is, amikor majd elkészül s megnyílik.

De mikor? — kérdezik türelmetlenül azok az olvasók, akik most olykor órákig várakoznak, amíg megüresedik az ülőhely a mindössze 90 személyes „nagy” olvasóteremben, vagy nem ritkán napokig kénytelenek várni, amíg a melléképületek valamelyikéből avagy esetleg más raktárból behozzák azt a ritkán keresett forrásmunkát, amely tudományos munkájukhoz nélkülözhetetlen.

Mikor? Sok időpontról esett szó már, jelenleg az illetékesek úgy látják, hogy négy-öt éven belül még semmi eset-

re, de remélhetően legkésőbb 1979—1980-ra végre együtt lesz a budai várban a nemzeti könyvtár csaknem minden anyaga és intézménye. A költözködés — egyelőre lassú ütemben — megkezdődött, mivel az épület csak részletekben készül el. Ez Magyarországnak eddig talán legnagyobb méretű költözködése, mert nem kevesebb mint *hét-nyolc évet* vesz igénybe. Ezt a hurcolkodást — közlekedés tekintetében — ugyanígy a FŐSPED végzi, mint akár-melyik budapesti háztartásét, de kicsoda méretű munka ez! Nem kényelmesség vagy gyakorlatlanság miatt tart ennyi ideig.

Másfél millió kötet könyvet és hárommillió egyéb „egység” (kéziratot, újságot, kinyomtatványt, plakátot stb.) kell új helyére szállítani. De úgy, hogy az új polcon is rögtön az igazi helyén legyen, sőt bármely pillanatban megtalálható és használható legyen, még a költözködés közben is. Hány szakembernek, mennyi pontosan összehangolt munkája szükséges annak a rendszernek a megvalósításához, amelyben ötödfél millió mozgásban levő darabról napra kész pontossággal meg lehet mondani, hogy éppen most hol található? Mindennek előkészítéséhez, a sorrend megállapításához, a nyilvántartás megszervezéséhez valóságos vezérkari tervet kellett készíteni és begyakorolni. Minden igyekezet ellenére a költözködés legvégén szükség lesz arra is, hogy a könyvtár működését egy időre szüneteltessék, amíg a könyvtár dolgozói elfoglalják új munkahelyüket.

Készülnek a liftek

A budai várban a két raktártornyot egy évvel ezelőtt már abban az állapotban volt, hogy befogadhatta a máshol már el nem helyezhető, ládába csomagolt könyvtári anyagot. Ámde sem a személyes, sem a teherlift nem volt még készen. Mindeddig tehát ölben vagy „púpon” vitték fel a be-

érkező anyagot az új helyen dolgozó raktárosok, de nagyobb terhet tizenegy emeletre így mégsem lehet szállítani. Végül szükség esetén igénybe veszik az építők anyagfelvonóit, amelyekből azután egy ablakon át másznak be a könyvekkel a raktárhelyiségekbe. Eközben éjjel-nappal őrség vigyáz az egymással alul-U alakban összekötött, tűzbiztos könyvtári helyiségekre.

Ezzel a kezdetleges eljárással is apránként több mint hétézer folyóméter könyvespolcot töltöttek meg eddig a két torony alsóbb emeletein, vagyis kerekén hét kilométer hosszúságban állnak már várbeli helyükön a nemzeti könyvtár kincsei. *Decemberben végre elkészült az első két személy- és teherlift, a két torony oldalában. Ettől kezdve könnyebb lett a költözködés.*

Hatvanezer kötet szabad polcon

A munka azonban mégis hónapról hónapra nehezebbé válik. Hogy csak néhány részletproblémát említsünk: a Várban a könyvtár természetesen új katalógushelyiséget kap, ezzel kapcsolatban *sok millió katalóguscédulát kell átrendezni, ellenőrizni, szakosítani.* A katalógus minden könyvtár használhatóságának kulcsa, hibátlanul kell forognia, attól a pillanattól kezdve, amikor az utolsó kartonlaposka is helyére került a Várban.

A régi, falba épített katalógusszekrényeket a Múzeum körüli épületben hagyják. Ott maradnak az ötven évvel ezelőtt készült vaspolcok is, mert az új helyen természetesen a legkorszerűbb elhelyezési rendszert alkalmazzák. A könyvtár mai helyiségei közül a tájékoztatóban állnak még azok a fali szekrények, amelyeket még 140 évvel ezelőtt készítettek. Ezeket talán érdemes volna megőrizni, emlékként, mint ahogyan az új épületbe átköltözik a mai Széchenyi-termet (a kódexek őrzőjét) és az Apponyi Sándorról elnevezett szobát.

Nem csekély átszervezést tesz szükségessé az is, hogy az új könyvtárhelyiség olvasóterseiben *hatvanezer kötetet helyeznek el szabad pol-*

con. (A mostani „nagy” olvasóban ennek alig egy tizede fér el, nehezen megközelíthető szekrényekben.) Aki könyvtárba jár, tudja, milyen nagy előny a szabadpolcos könyvtár. És a hatvanezer kötet ilyen elhelyezése azt jelenti, hogy a forrásként számba vehető egész magyar irodalom úgyszólván rendelkezésre áll a szabad polconon.

A Budapest külvárosában, palotákban és pincékben elhelyezett osztályok mind a Várba települnek át, a reprográf osztály kivételével, amelynek nemrég elkészült modern berendezését nem akarják megbolygatni. Ugyanakkor a könyvtári szolgálat meggyorsítására főállítanak a Várban egy expressz-repró-osztályt, ahol bárki egy nap alatt megkaphatja a könyvek oldalairól rendelt fényképmásolatokat.

Sok régi hiányosságot pótolnak az új helyen. Lesz ott korszerű mikroosztály, könyvfertőtlenítő, restaurátor műhely. *A Széchenyi Könyvtár zenei anyaga a világ egyik legértékesebb ilyen jellegű gyűjteménye;* ugyanakkor azonban mind máig nem volt zenei lehallgatója, amely pedig ma már több vidéki könyvtárunkban is megtalálható. A várbeli zenei osztály felszerelése méltó lesz a nagy értékű anyaghoz.

Az új könyvtárhelyiség pusztá falai (részben közfalai is) ma már készen állnak. De egy modern könyvtár berendezése a belső építészetet is rendkívüli feladatok elé állítja. A különféle rendeltetésű helyiségek és műhelyek felszerelési tárgyai tucatnyi gyárban és műhelyben készülnek, részben külföldön. Így például az NSZK-ban készül a könyvtár nagy részét behálózó automatikus könyvszállító berendezés, amely lényegesen meg fogja gyorsítani az olvasók kiszolgálását.

Helyszüke az ezredforduló után

A tervezés megkezdése és az átköltözés befejezése közé ezért toladódik két évtized.

Joggal vetődik fel a kérdés, hogy ilyen hosszú idő alatt az egyre növekvő, már most évi 150 000 egységet jelentő nyomtatványtermelés következtében elegendő lesz-e az ötvenes években tervezett férőhely, akár csak az 1980-ig megjelenő összes hungarica számára is? Tudni kell ugyanis, hogy nemcsak az újonnan megjelent könyvek, újságok, folyóiratok, brosúrák négy-négy „kötelestől” kell beszolgáltatni megőrzésre a Széchenyi Könyvtárnak, hanem minden nyomtatvány, még az olyan egyszerű nyomdatermék is „köteles példány”, mint amilyen a színházi plakát. Ez a nyomtatványtömeg fenyegeti előzónlással a világ minden nemzeti könyvtárát, a mienket is. Mert bármilyen kicsiny is némelvik nyomtatvány, ha tömördek készül belőle, és ha azt is őrizni kell, az évtizedek folyamán komoly mennyiségre gyülemlik fel.

Kétségtelen, hogy bizonyos nyomtatványok gyűjtése fölösleges. De ki vállalhatja teljes történelmi felelősséggel ezt a rostálást? Hiszen — például — ma már nemcsak érdekes műzeumi tárgy, hanem fontos művelődéstörténeti dokumentum is az a szerény kis színlap, amelyet száz évvel ezelőtt egy kis vidéki színház előadása után a legtöbb ember egyszerűen elhárított. Gyakran szolgáltatnak fontos adatokat a családi gyászjelentések is, amelyekből szintén százazrek gyűlhetnek össze.

Derűlátó felfogás szerint az új ezredév kezdetéig elég lesz a várbeli könyvespolcok hossza. S addig új találmányok jönnek a jobb helykihasználásra.

Kőszegi Imre